

CINEMA classico

Anita Ekberg in La dolce vita

Filmdiva's, beroemde dialogen en fotografische beelden: de Italiaanse cinema had in de tweede helft van de vorige eeuw een iconische status. Redacteur Inger van der Ree studeerde Italiaanse filmgeschiedenis aan de Universiteit van Bologna. Voor De Smaak dook ze in de werelden van drie klassiekers: *Il gattopardo*, *La notte* en natuurlijk *La dolce vita*.

Tekst Inger van der Ree

Historie

De Italiaanse filmgeschiedenis begint aan het begin van de twintigste eeuw: in de jaren tien worden er veel historische films gemaakt, vaak gesitueerd in de Romeinse tijd. De eerste bloeiperiode van de Italiaanse cinema volgt echter pas in de jaren dertig. Mussolini beperkt dan de import van Hollywoodfilms en laat Cinecittà bouwen. Deze grote Italiaanse filmstudio zou later het Hollywood aan de Tiber worden.

Tijdens en na de Tweede Wereldoorlog ontstaat in de Italiaanse filmwereld het neorealisme. Binnen deze stroming maakt amusement plaats voor sociale onvrede. Ook wordt er niet langer gedraaid in studio's met kunstlicht maar gewoon buiten, op locatie. Geschoolde acteurs kunnen steeds vaker het podium verlaten: de gewone man wordt gecast, die juist dankzij zijn gebrek aan acteervaring realistisch overkomt.

In de tweede helft van de jaren vijftig maakt het neorealisme plaats voor een nieuw tijdperk dat misschien wel de belangrijkste periode van de Italiaanse film ooit zou worden: de jaren zestig. Er rollen in die tijd aardig wat films per jaar van de band, die vaak internationaal aftrek vinden. Onder anderen Luchino Visconti, Michelangelo Antonioni en Federico Fellini zwaaien de scepter. Ze luiden een nieuw filmisch tijdperk in waarin thema's als realiteit, fantasie, herinneringen, tijd en de menselijke psyche samensmelten tot een nieuw geheel. Niet zelden met Rome of Milaan als indrukwekkend decor.

La dolce vita

Federico Fellini, 1960

Het verhaal

In de nauwe steegjes van nachtelijk Rome loopt een blonde schone, gehuld in wit bont. In haar armen een miauwend katje. 'Marcello, Marcello!' haar stem schalt door de lege straten. Niet veel later dartelt ze door het water van de Trevifontein. De kerkklokken beginnen te luiden.

De fonteinscène uit *La dolce vita* is een van de beroemdste uit de Europese filmgeschiedenis. *La dolce vita* vertelt het verhaal van de roddeljournalist Marcello Rubini, gespeeld door de Italiaanse acteur Marcello Mastroianni. Rubini heeft zijn literaire carrière aan de wilgen gehangen en stort zich in het nachtlevens van de Romeinse upperclass in de jaren zestig. Hij stuurt feestjes af om beroemdheden te verleiden en voor zijn camera te krijgen. Dit tot groot verdriet van zijn vrouw Emma (Yvonne Furneaux) die uit jaloezie een zelfmoordpoging doet.

Rubini beweegt hemel en aarde om in de buurt te komen van de Zweeds-Amerikaanse actrice Sylvia Rank, gespeeld door Anita Ekberg, en raakt in de ban van haar schoonheid.

'Het zoete leven' wordt vaak gezien als een aanklacht tegen oppervlakkigheid, decadentie en een obsessie met beroemdheden. Het woord 'paparazzo' werd bekend dankzij *La dolce vita*: hordes roddeljournalisten gaan in de film continu op zoek naar een nieuw schandaal. Volgens critici zou de film ook spotten met de Katholieke kerk: in de openingsscène vliegt er een helikopter met een Christusbeeld over Rome dat de wederkomst van Christus op aarde zou uitbeelden. De film maakte een hoop los: Fellini zou tijdens de première in 1960 in het gezicht gespuugd zijn en minutenlang zijn uitgejouwd. Datzelfde jaar wint de film een Gouden Palm.

Filmlocaties

Hoewel een groot deel van *La dolce vita* werd opgenomen in Cinecittà zijn in Rome Felliniaanse sporen te vinden. Fellini adoorde de stad. 'Rome is mijn moeder. Rome beschermt me', zei hij. Hij woonde op jarenlang op Via Margutta 110 en kwam graag in Trattoria Il Moro.

Een deel van de film speelt zich af aan de Via Veneto, een straat waar veel beroemdheden (met paparazzi in hun kielzog) de vele cafés bezochten. Ook de wijk EUR (vanaf 1937 aangelegd in opdracht van Mussolini) vormt een decor: Marcello en Emma wonen er. Emma wordt hier naar het ziekenhuis, oftewel Palazzo dei Congressi, gebracht. Ook de Termen van Caracalla, de San Giovanni Boscokerk en natuurlijk de Trevifontein komen voorbij. De scène in de Trevifontein werd geschoten in februari. Het was steenkoud: Mastroianni sloeg daarom een fles sterke drank achterover en Ekberg droeg onder haar jurk visserslaarzen. Het strand aan het slot van de film is Passo Oscuro.

Regisseur

'Ik ben een geboren leugenaar', zei Federico Fellini. Moeiteloos verweefde hij fantasie, dromen en realiteit tot een stijl die we vandaag als 'Felliniaans' kennen. Inspiratie haalde hij uit alles om hem heen, zo hield hij een dagboek; *Il Libro dei sogni*, met tekeningen en fragmenten uit zijn dromen bij. Volgens velen was Federico Fellini de grootste Italiaanse filmregisseur ooit.

Acteurs

De Zweedse **Anita Ekberg** werd in 1950 gekozen tot Miss Zweden. Dankzij *La dolce vita* werd ze wereldberoemd. In 1956 verhuisde ze naar Italië, ze overleed in 2015 op 83-jarige leeftijd in Rome.

Marcello Mastroianni was in allerlei Fellini-films te zien: na *La dolce vita* speelde hij in *8½* en onder andere *The Interview*. In 1996 overleed hij; die avond werden de lichten van de Trevi Fontein gedimd en stond het water stil.

Anita Ekberg

Marcello Mastroianni

La notte

Michelangelo Antonioni, 1961

Regisseur

Michelangelo Antonioni wordt gezien als een van de grote modernistische regisseurs. Voor *La Notte* maakte hij onder andere *Le Amiche*, in 1955. Antonioni's personages waren vaak rijk, succesvol, verveeld en vervreemd van zichzelf of elkaar. De blik waarmee hij keek was erg vernieuwend, hij ontrafelde in zijn films de menselijke ziel. Regelmatig werkte hij samen met grote actrices als Monica Vitti. Andere invloedrijke films van zijn hand zijn *Zabriskie point* en *Blow-up*. Antonioni ontving een Oscar voor zijn gehele oeuvre.

Monica Vitti

Jeanne Moreau

Milaan was in de jaren zestig een bolwerk van intellectuelen, mantelpakjes en snelle auto's

Het verhaal

Via de reflectie van de glimmende ramen van een hoge wolkenkrabber doemen de eerste zwart-witbeelden van Milaan op. We zien het Stazione Centrale, anonieme kantoren in aanbouw en splinternieuwe wegen die nu nog verlaten zijn.

In *La notte* van Michelangelo Antonioni maken we kennis met Milaan in de jaren zestig: een bolwerk van intellectuelen, mantelpakjes en snelle auto's. Een moderne stad, anders dan de rest van Italië, gefocust op vooruitgang. In de nieuwe straten van de periferie ontmoeten we auteur Giovanni Pontano (gespeeld door Marcello Mastroianni) en zijn vrouw Lidia (Jeanne Moreau), die proberen hun relatiecrisis het hoofd te bieden. Ze bezoeken een stervende vriend in het ziekenhuis en hebben op feestjes flirts met vreemden. Zo ontmoet Giovanni Valentina (Monica Vitti) en maakt avances. De rijkdom van de moderne stad blijkt een façade: het voor het oog zo geslaagde koppel is eenzaam, verveeld en vervreemd van elkaar.

La notte is het tweede deel van een losse trilogie van Michelangelo Antonioni; *L'avventura* (1960) en *L'eclisse* (1963) zijn de andere delen. Hiermee vestigt Antonioni zich definitief als regisseur. Bijzonder aan *La notte* is de grote rol die de Milanese architectuur speelt: er zijn relatief weinig dialogen, we zien Lidia en Giovanni vaak zwijgend tussen gigantische torens en gebouwen. Er wordt dan ook vaak gezegd dat Milaan de eigenlijke hoofdpersoon van deze film was. *La notte* wint in 1962 de Gouden Beer in Berlijn.

Acteurs

Jeanne Moreau werd voorspeld dat ze nooit succesvol zou worden: haar gezicht voldeed niet aan de klassieke schoonheidseisen waar andere actrices in die tijd wel aan voldeden. Niets bleek minder waar: ze werd een van de belangrijkste actrices van de Franse stroming *Nouvelle Vague*. Haar oeuvre telt meer dan 130 titels.

Marcello Mastroianni werkte niet alleen samen met Fellini maar ook met onder anderen Antonioni. Marcello Mastroianni werd wereldwijd vaak gezien als de belichaming van de 'Latin lover'. In 1977 speelde hij samen Sophia Loren in een andere beroemde Italiaanse filmklassieker: *Una giornata particolare*.

Monica Vitti was jarenlang de beroemde muze van Michelangelo Antonioni: hun namen raakten onlosmakelijk met elkaar verbonden. Ze maakten samen vier films. Door velen wordt ze beschouwd als een van de meest talentvolle actrices van Italiaanse bodem.

Filmlocaties

Het na-oorlogse Milaan van de jaren zestig was de uitgelezen locatie om *La notte* op te nemen. Antonioni focust op wat toen nog de periferie van Milaan was. De Pirelli-wolkenkrabber (van de architect Gio Ponti) bij het Piazza IV Novembre waarmee *La notte* opent is hiervan een lichtend voorbeeld: tot 2010 was dit de hoogste toren van Italië. Daarnaast komt Via Lanzzone in beeld en Condominio XXI aprile; een gebouw dat wordt gefilmd voor het ziekenhuisbezoek aan het begin van de film. Verder zien we onder andere de Via Copernico, als Lidia een lange wandeling door Milaan maakt.

Il gattopardo

Luchino Visconti, 1963

Het verhaal

Il gattopardo neemt je mee naar het Italië van 1860, ten tijde van de *Risorgimento*: de wederopstanding van de Italiaanse staat. Giuseppe Garibaldi en zijn rebellen maken hun opmars naar Palermo. Don Fabrizio (gespeeld door Burt Lancaster), prins van de familie Salina, voelt dat de nieuwe orde de positie van de adel in gevaar brengt en discussieert hierover met zijn neef Tancredi (Alain Delon). Tancredi wil aan de veldtocht deelnemen. Hij spreekt hierover de wereldberoemde zin: 'Alles moet veranderen opdat alles blijft zoals het is', met andere woorden: de adel kan haar positie alleen behouden door mee te gaan met de tijd. Er wordt uiteindelijk een referendum gehouden en de Sicilianen sluiten zich aan bij Italië, dat vanaf dat moment vorm zal krijgen vanuit Turijn. Tijdens een bal, dat een iconisch gedeelte van de film is geworden, overdenkt Don Fabrizio met weemoed zijn leven en de opkomst van een jongere generatie voor wie Italië er anders uit zal zien.

Il gattopardo verschijnt in 1958 als roman, geschreven door Giuseppe Tomasi di Lampedusa. Het boek werd uitgegeven na zijn dood en won in 1959 de Premio Strega; de belangrijkste literatuurprijs van Italië. *Il gattopardo* betekent letterlijk de tijgerkat. Dit dier wordt afgebeeld in het familiewapen van de familie Salina: het zou met zijn kracht en sluwheid symbool staan voor de heersende positie van de adel in de negentiende eeuw. *Il gattopardo* wint in 1963 een Gouden Palm.

Giuseppe Garibaldi en zijn rebellen maakten hun opmars naar Palermo

Acteurs

Claudia Cardinale groeide op in Tunisië, ze werd ontdekt tijdens een schoonheidswedstrijd. Als beloning mocht ze naar het Filmfestival in Venetië: waar ze – in haar bikini – de filmwereld wist op te schudden.

Alain Delon wordt vaak gezien als een van de succesvolste Franse acteurs. Hij speelde onder andere ook in Visconti's *Rocco e i suoi fratelli* en Antonioni's *L'Eclisse*. Delon was jarenlang de muze van Visconti, die in de ban was van zijn schoonheid.

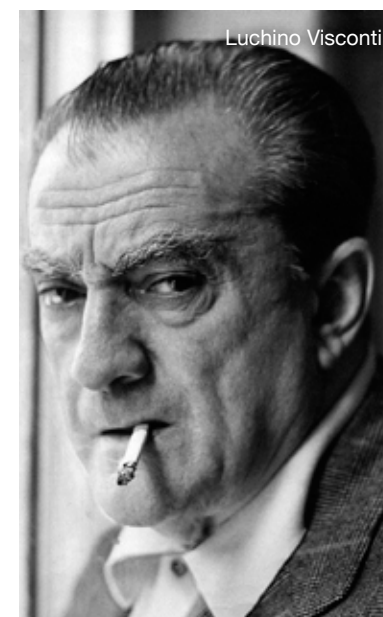
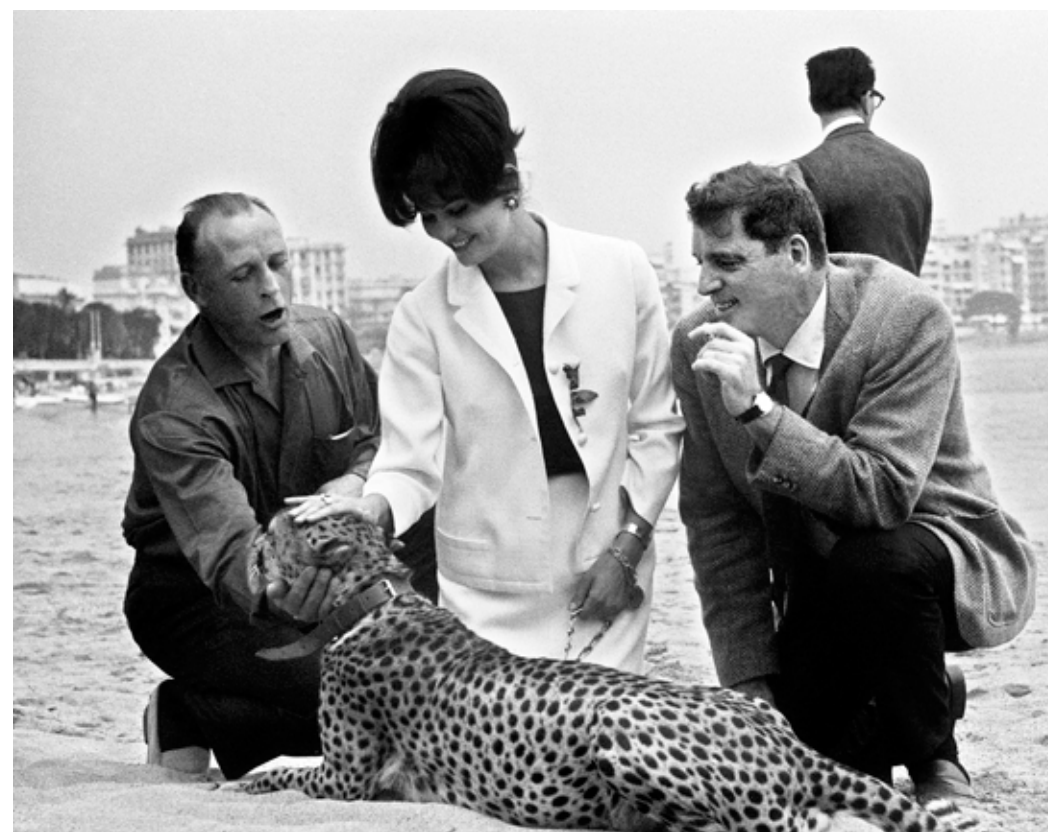
Burt Lancaster was een beroemde Amerikaanse acteur: zijn filmcarrière duurde maar liefst veertig jaar. Behalve acteur, was Lancaster ook producer. In 1948 richtte hij, samen met zijn agent Harold Hecht, het eerste onafhankelijke productiebedrijf ter wereld op.

Filmlocaties

Il gattopardo werd gefilmd op verschillende plekken in Zuid-Italië. Zo is de beroemde baldansscène uit de film opgenomen in I Palazzo Valguanera-Gangi, in Palermo. Een andere villa die als decor fungeerde is Villa Boscogrande in Modello, ten noorden van Palermo. Deze locatie is te huur. Ook het stadje Ciminna, in het binnenland van Sicilië was een filmlocatie – in de film gaat het door voor het plaatsje Donnafugata. Daarnaast werden in Palazzo Chigi, waar nu de zetel van de Italiaans regering gevestigd is, opnames gemaakt. In Palazzo Tomasi di Lampedusa – nu bekend als Palazzo Lanza Tomasi – woonde de auteur Giuseppe Tomasi di Lampedusa; zijn huis staat nog steeds in Palermo. Kalsa, een buurt in Palermo, was het decor voor een aantal oorlogsscènes van de film.

Claudia Cardinale en Alain Delon

Luchino Visconti

Burt Lancaster

Regisseur

Luchino Visconti werd geboren in Milaan, als kind van een oud adellijk geslacht. Hij verfilmd veel literaire meesterwerken, zoals *De dood in Venetië* van Thomas Mann en *Witte nachten* van Fjodor Dostojevski. Visconti was behalve filmregisseur ook operamaker: hij vertolkte bijvoorbeeld opera's van Giuseppe Verdi, waaronder *Don Carlos* en *La Traviata*. Volgens critici zie je zijn opera-achtergrond onmiskenbaar terug in zijn films; *Il gattopardo* is daarvan een goed voorbeeld. De film ademt een groteske en theatrale sfeer.